

Georg Riber

Marsken

Avisen "København" 31. juli 1891

Ribe i Juli.

Syd for Kongeåens lidet statelige løb begynder de –, disse store, flade, endeløse vidder, som mod øst langsomt går over i nøgne, golde hedeagre, mod vest ender i havets dynd – marskengene.

Kom her over, når du er træt af Gurres idyl, af Furesøens dejlighed, af Hellebæks friskhed, og du vil stifte bekendtskab med en natur, hvis uberørthed forbavser i samme grad, som ensomheden henrykker!

Lad det evigsmilende sund bag ved dig og kom herover, når sydvestvinden driver vandet op i engene, og hav og blæst brummende rykker frem der ude fra! Vel sandt, det er næppe den rette årstid endnu for dette skuespil; vi må vente en halvanden måned, henimod jævndøgnstid, når rovdyret med den hvide manke tirres lige vildt af sol og måne. Da ruller stormfloden frem over det bløde græstæppe. truende alt liv; milevidt øjnes kun frådende bølger, bulderet lyder som dommedags; thi himmel og jord synes virkelig at skulle forgå. Og – bliver det rigtig alvor – der er kun få steder hjælp og frelse at finde da; selv i den Ribe Domkirke har havet væltet sine vande tre alen over kirkegulvets udhuggede gravstene; endnu ser man mærket derom ridset i tuf- og kvaderstenspillerne. Og bagefter, når det grumme uhyre har trukket sig bort fra valen, er det kun sønderlåede planker, druknede kroppe af køer og får, døde ferskvandsfisk, hvem saltvandet har dræbt, man finder på de tangstrøede marker og enge som ofre for marskens aldrig betvungne fjende – Vester-vov-vov.

--

Men der er andet at nyde for tiden; kom blot her over og se.

*

Vi befinder os for øjeblikket mellem den gamle by Ribe og Vesterhavet, liggende i en af de tusinde duftende høstakke, der til alle sider, så langt øjet når, spætter det grønne. En flok hvidbrystede terner kaster sig op mod den søblå himmel, så det blinker som sølv i sollyset; nede fra Nipsåens bred høres rylernes kendte rylle-rylle-rylle, og fjernt ude går høstpigerne, "hverver" højet og synger gamle, glemte folkeviser. Vi lytter. I ensomhedens store stilhed lyder verset henimod os.

Jeg havde mig en ven så huld,
men se, han blev mig svigefuld;
han holdt mig op med al god snak,
imens han søgte andres pak.
Måske han angre det en gang,
at han nu søgte deres rang.

Så hvæsses leen hist henne, så storkene, der spankede fredelig om mellem høstakkene, flyver op.

--

Og videre bliver hun ved at synge den lange, sollyse eftermiddag, mens brogede billeder drager os forbi: -- Høskibene fra Fanø¹ glider ind ude fra det flade, uendeligt flade, sommerblå hav, sejler gennem kanalen – den københavnerne kender fra Johan Rohdes billede på Den Fri Udstilling – og synes på deres videre fart op gennem åen at svæve hen over grønsværet; så stoppes der, ankeret kastes, og fannikerne i de maleriske dragter med silkepjaggerne på hovedet og de lægrige skørter, kantede med brede, grønne bånd, svajende for vinden, kommer i land. Arbejdet med høet begynder – dog først efter at "æ struer" skærmer hænderne, og den obligate maske dækker ansigtet². Men så går det også flinkt; høet "tømmes" og skydes i store hobe ned til skibet, forsvinder i lasten og stuves i hver mindste krog. Og solen vil dale på den blanke vesthimmel og sprede sine stråler lig en gigantisk guldvifte mod horisonten, før arbejdet hviler; alt skal være "klar" til næste dag, at de snarest kan komme tilbage til "djer' La'nd" med den kostbare ladning, den de kun i sparsomt mål kan høste derhjemme på den golde sandø.

Blikket strejfer videre, ned mod den anden bugt af åen til færgemanden, der just sætter et helt læs af unge, lysklædte piger over vandet; de hopper af, danser lig en huldreskare hen over engen og forsvinder ud over fælledeerne mod stranden. – Men helt inde, hinsides engenes vidtstrakte terræn, omtrent en mil ind i landet, fæstner øjet sig på den underlige by, Ribe, denne store landsby med sine tre romantiske åløb ind gennem holme og haver, med sine mange køer i gaderne og storkereder – hver husende en lykkelig familie – på hustagene og først og sidst med sin ældgamle sprukne domkirke – underligt at tænke sig, at denne vældige kolos, hvis tunge, svære munkesten vort øje nu hviler på, og som adskillige generationer efter os sikkert endnu vil betragte, har huset historiske skikkelser så fjerne som Valdemarerne og deres mænd, har hørt "Te Deum" synge under de høje buer for sejrene over "de Gother, Slaver og Vender".

--

Sådan er da dette panorama, vi har omkring os:

De uendelige flade, vidunderdejlige enge – skønne som de af Gogol³ besyngne stepper; med høstakke og storke som maleriets staffage; havet uhorligt, kun blinkende med en smal guldstrøbe ovre mod de høje Fanøklitter; landsbyerne strøede fjernt ude til siderne, og byen helt i baggrunden med sit kompakte, spirløse tårn, ragende mod himlen som et nyt Babel.

--

Solen er sunket i et hav af violette og purpurne skyer; alt ånder fred ud i det stor ensomheds stille. Da, under den dystre tavshed, begynder et skuespil, hvis mage sjælden ses på vore landskabelige scener. Ude fra havet, fra de lavtliggende strandfællede er det, som de lysklædte piger vendte tilbage, tidobbelt forøget, en hærskare af letsvævende luftånder, hyllede i tågevirkede gevandter. De synes først at bevæge sig enkeltvis, derpå at nærme sig og omfavne hinanden, skjulende sig under et uhyre gråligt slør, svagt belyst af månen, hvis krumme segl står lavt i øst. Et øjeblik efter gentager det samme syn sig på et andet punkt, et

¹ En stor strækning af engene, der var beliggende ved Ribe å's udløb i Vadehavet kaldes Mandø Hølade. I høslættens tid sejlede en del af øens ungdom til engene på fastlandet og arbejdede med at rive af og sætte i stak. Om natten sov man i høet eller i lasten på everterne. Everterne sejlede tilbage til Fanø med fuld ladning, og ved ebбетid blev høet losset om i vogne, som var kørt ud på siden af fartøjerne (Alan Hjorth Rasmusen: Evertsejlads i det danske vadehav. Vadehavssejladens sidste epoke skildret ud fra Fanø-everten Ane Cathrines sejladser. Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg, 1972).

² Den gode Georg Riber har vist byttet lidt rundt på tingene. "Æ struer" må være struden, som han sigter til, nemlig den maske, som kvinder bar under høst- og markarbejde for at beskytte ansigtet mod solen.

³ Den russiske forfatter Nikolaj Gogols roman *Taras bulba* fra de sydrussiske stepper.

tredie og et fjerde; til alle sider myldrer det med tæt tilslørede elverpiger, og hvad de nu hedder, alle nattens ånder. Det bliver et helt tryllende kogleri, så langt ud, man kan se. Græsset er blevet gennemvådt, luften klam, man ønsker sig helst inden døre i byen. Og har man endelig nået sit mål, standser og kaster et blik tilbage, forfærde man næsten: Marsken er milevidt gået under i et svagt bølgende hav, kun enkelte højtliggende punkter rager frem; ellers er alt rundt om forsvundet, druknet, som var det i selve stormflodens rædselsdage. I den dæmrende nat lyder de forlistes suk som et sidste resigneret farvel til livet, men gravuglen tuder fra tårnet! . . .

--

Men næste dag ligger marsken atter grøn og luende i det stærke solbad, berusende med sin duft af gulaks og festgræs, men sine flokke af travle stære og storkene spankende om mellem høstakkene – ethvert spor af mosekonens koglende bryg er forsvundet. Kun ét mangler her ude i den stille, ensomme natur. Menneskene. Men dette éne, som man ikke savner, udgør måske en væsentlig del af marskens poesi.

Georg Riber

Georg Riber

Sønderho

Avisen "København" 22. august 1891

Fanø i august.

Alle kender nu Fanø.

Det eneste sted herhjemme, der har betingelser for at blive et badested af rang. Uden tvivl bliver det også næste sæsons clou, forudsat da, at sommeren ikke gør fiasko som i år, og – fremfor alt – at hr. Siegmund Weisz⁴ får sine europæiske planer realiserede; thi begge dele – sommeren og de weiszske visioner – synes jo unægtelig at være noget i dekadence.

Men a propos, når man nævner Fanø, tænker man som oftest kun på Nordby, øens hovedby, og aner mangan gang ikke, at der endnu findes et henrivende lille fisker- og skipperleje, der, gemt bag en vold af høje – hundred fod høje – klitter, skjuler sig helt inde på sydøstspidsen, den hyggeligste krog af verden, som skabt for et isoleret sommerliv, fri for ethvert spor af civilisationens stænk.

En afkrog, der bærer det for københavnerne ubekendte Sønderho.

--

For at begynde med naturen finder man som sagt her antagelige klitter – en enkelt bærer så smagfuldt et navn som "æ Lus'bjærre"⁵ – samt en uforlignelig strand, stor og bred, blød som asfalt og ubetinget stenløs – sten opdager man vanskeligere end rav – ; fugleverdenen er livlig repræsenteret med rappe ryler og sarte rosenføddede ternere, robuste rovmåger, glenter og den sky strandskade. Krikændernes unger har jeg i forrige måned, da de endnu ikke var flyvefærdige, fanget levende på stranden med de bare hænder, og sælerne skyder man i dagbrækningen, når de nysgerrige dyr lister sig for langt op over havstokken. De er endog så dumdristige, at de vover sig op i badevognene, der trækkes helt op i læ af klitterne. Mellem "Bjærgene" som sønderhoningerne altid siger – overraskes man ved at finde en hel lille idyl – små, grønne dale, hvor geder og køer græsser, og hvor rugen kappes med

⁴ Sigmund Weisz (1856-1896) var en tysk bankier og finansmand, som stod for finansieringen og indvielsen af Kurhotellet i juni 1892 og i 1894 af Hotel Kongen af Danmark. Han havde bl.a. allieret sig med Holger Drachmann, som han kendte fra Hamborg, og som hjalp ham med at "åben døre" til indflydelsesrige kredse i København. Uheldigvis gik aktieselskabet bag de to hoteller konkurs, hvorfor Weisz i 1896 begik selvmord ved at skyde sig en kugle for panden på sit kontor i Hamborg.

⁵ "Æ Lus'bjærre" har ikke kunnet identificeres. Der kan muligvis være tale om Lodne Bjerge.

havren om at nå det længst mulige i vejret. Overalt hører man havet runge, bulder på bulder, selv en blikstille sommerdag, og nede på stranden finder man vidnesbyrd nok om dets magt – vrage på vrage og ilanddrevne tøndere og kasser strøede på sandet.

--

Naturligvis må man ikke indbilde sig, at man kan få alle disse herligheder udelukkende for sig selv. Sønderho har også sine stamgæster, der aldrig svigter nogen sommer. Blandt disse den bekendte professor Exner, hvis glansbilleder vi hvert år ser nogle stykker af på Charlottenborg, men som dog ikke gør videre fortræd – direkte at sige – da han hele dagen sidder indelukket og udvikler sin kunst på kroens eneste gæsteværelse. Lægger vi hertil en gammel kandidat, som man kun møder kl. 3 ½ om morgenen, når han tager sit bad, samt en pensioneret toldkontrollør, der med sin ægtehalvdel indtræffer til øen, så snart isen er smeltet, og først forlader den, når vandene atter begynder at lukke sig, og i tilgift medtager et par "vakte" frøkener, der hver søndag eftermiddag samler nogle dusin "hellige" fanniker til andagt i skolen, har vi nævnt de vigtigste medlemmer af den faste stab.

--

Fanøboernes gemyt er blødt og meget poetisk modtageligt. Af folkeviser og remser kan man indsamle en masse hos dem. En gammel kone sang – eller rettere nynnede, hun var op mode de 90 – visen for mig om "*En hedensk kongedatter bold*"⁶, den var på 38 vers. Rundt om i husene finder man lyriske inskriptioner; i et lille uanseligt hus helt oppe mellem klitterne stod der vers, skrevne med gulmalede, snirklede bogstaver over vinduerne og alkovesengene, og over døren, halvt dækket af spindelvæv, læste jeg følgende tillidsfulde requiem:

Her lever jeg med Gud Fornøyet,
yeg Slider Tiden, Tiden mig.
yeg Evigheden har for øyet,
thi alting her er brækkelig.
Af yord er yeg, af Ler min Hytte,
vel er det, mand har haab at Flytte⁷

--

I et så lille samfund som Sønderho kender man selvfølgelig ikke til overfald og gruppvækkende begivenheder som andet steds, ofte ikke engang af navn, da man sjældent har tid til at læse aviser; man lever fredelig og nøjes med bag hverandres ryg at rakke hinanden dygtigt til. Retfærdighedens håndhæver er en jovial og såre gemytlig sognefoged, hvem en lille "sort" sætter i det elskværdigste humør, og som ofte ved en humoristisk vending har standset fjendtlighederne mellem et par vrede xantipper.

Men én undtagelse fra den almindelige Frode-Frede-gods-tilstand er der dog: en strid, der trods alle mæglingforsøg aldrig synes at skulle få ende, eftersom den nu på det nærmeste har varet op imod en snes år. Og dermed forholder det sig kortelig således. Degnen, en ihærdig kirkegænger, hvis vokale kunst efter flere af de indfødtes mening nærmest henleder tanken på oxen, har den tilbøjelighed at afsnuppe melodians slutningsnode, før nogen aner det – om det er af overanstrengelse eller af hvilken anden grund vides ikke. En sønderhonisk frøken, "udenfor bondestanden", der er en stadig kirkegænger, har herover følt sig dydig indigneret og holder til gengæld for degnens karrighed tonen alene, når alle andre har sluppet den, indtil det firdobbelte af dens værdi.

Degnen er selvfølgelig oprørt over dette indgreb i hans værdighed, og har år efter år klaget både til præst, kirkevæрге og sognefoged. Men lige meget hjælper det; alle irettesættelser til

⁶ Visen kan bla. genfindes som "Den hedenske kongedatter i blomsterhaven" med 32 vers i "Udvalg af danske viser fra midten af det 16. århundrede til henimod midten af det 18de med melodier" udgivet af Rasmus Nyerup. København, 1821 .

⁷ Verset blev allerede citeret i 1882 af, da han besøgte Fanø og samme år skrev herom i Ude og Hjemme.

trods vedbliver den musikalske dame hver søndag at give degnen sin reprimande, hvilket denne rasende besvarer ved skyndsomst og brølende at istemme det følgende vers.

--

Men ellers hersker der som sagt den fredeligste stemning. Man hjælper sine grandfolk⁸ ved arbejdet og modtager igen deres hjælp – som jeg skriver dette, ser jeg gennem vinduet en halv snes fruentimmer i færd med at få en af deres naboers hø bragt i hus –; livligt går arbejdet fra hånden, thi bagefter vanker der kaffe og frisk bagt sigtekage, hvilket sønderhoningerne i forbindelse med en rask passiar forstår at goutere. Og man går rolig fra sit hus og hænger nøglen op på muren, hvor alle kan se den – ingen ville nemlig falde på at gå ind, når de ser, at folkene er ude.

--

Og nødes de nu en sjælden gang til at forlade deres ø, om det så kun er for en kort tid og ikke længere bort end til det lige overfor liggende fastland, da går det dem som grønlænderne: de gribes af en fortærende længsel efter at komme tilbage og helmer ikke, før de atter ser den sandede kyst for deres øjne.

Thi elsker, i sorg og glæde, deres hjembygd bag de grålige klitter med en kærlighed, der er stor – det gør de alle.

Georg Riber.

Dette dokument er en printervenlig tekstversion af hjemmesiden

Fra marsken og Fanø 1891. Af Georg Riber

Bearbejdelse og noter ved Per Hofman Hansen, juni 2019.

Publiceret 10. juni 2019 på min hjemmeside "Stykker til Fanøs kultur, natur og historie" på adressen

<http://www.aldus.dk/fanoe/riber1891>

Per Hofman Hansen, Silkeborg. Mail: perhofman-snabel-a-gmail.com

⁸ Grandfolk: naboer og venner. Grandle: nabolag.